

IHAB HASSAN

ORPHE- US'UN PARÇA- LANIŞI

Postmodern Bir Edebiyata Doğru

Türkçesi: EMEL ARAS

HECE

inceleme

Ihab Hassan: 17 Ekim 1925'te Kahire'de dünyaya gelir. 1946'da Amerika'ya göç eder. Wisconsin-Milwaukee Üniversitesinde uzun yıllar görev yapmıştır. Birçok burs, ödül ve destek alan Hassan'ın *Radical Innocence: Studies in the Contemporary American Novel* (1961), *The Literature of Silence: Henry Miller and Samuel Beckett* (1967), *Orpheus'un Parçalanışı: Postmodern Bir Edebiyata Doğru* (1971, 1982), *Paracriticisms: Seven Speculations of the Times* (1975), *The Right Promethean Fire: Imagination, Science, and Cultural Change* (1980), *The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture* (1987), *Selves at Risk: Patterns of Quest in Contemporary American Letters* (1990) ve *Rumors of Change: Essays of Five Decades* (1995), *In Quest of Nothing: Selected Essays, 1998-2008* (2010) *Out of Egypt: Scenes and Arguments of an Autobiography* (1985) ve *Between the Eagle and the Sun: Traces of Japan* (1996) isimli kitaplarının yanı sıra, edebî ve kültürel meselelere dair 300'den fazla makalesi bulunmaktadır. Çeşitli edebî dergilerde birçok kısa hikâye yayımlayan Hassan'ın *The Changeling* isimli bir de romanı bulunmaktadır. Hassan, bu kitabında modernizmden postmodernizme ilerleyen süreci biçim değişimi üzerinden ele almış ve bu eserde modernizmden postmodernizme ilerleyen süreci biçim değişimi üzerinden ele almış ve bu eserde yer alan modernizm ve posmodernizm karşılaştırmasıyla dikkat çekmiştir. Yazar 10 Eylül 2015'te hayatını kaybeder.

Emel Aras: 8 Nisan 1990'da dünyaya geldi. İlkokul ve lise eğitimini Ankara'da tamamladı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümünden dereceyle mezun olduktan sonra, Karşılaştırmalı Edebiyat ve Yeni Türk Edebiyatı alanlarında yüksek lisanslarını tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünde yüksek lisans eğitimini sürdüren Aras, aynı zamanda Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora eğitimine devam etmekte ve Düzce Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Modernizm, modernite eleştirisi, postmodernizm, edebî eleştiri, karşılaştırmalı edebiyat, modern Türk edebiyatı alanlarında çalışmalarını sürdürmekte, İngilizce ve Fransızca bilmektedir.

ORPHEUS'UN PARÇALANIŞI
Postmodern Bir Edebiyata Doğru

Ihab Hassan

Türkçesi: Emel Aras

Hece Yayınları: 524

İnceleme

Orjinal Adı

The Dismemberment of Orpheus

Ihab Hassan'a ait Orpheus'un Parçalanması adlı eserin yayıncı baskısı, University of

Wisconsin System'in düzenlemesiyle yayınlanmıştır.

© 1982 University of Wisconsin System müteveli heyeti. Tüm hakları saklıdır.

Bu kitabın telif hakları Kalem Ajans aracılığıyla "the University of Wisconsin Press"ten alınmıştır.

©Hece Yayınları

Editör

Hayriye Ünal

Birinci Basım

Ocak 2019

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-7547-09-5

Baskı

www.dumat.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/

Ankara T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

SALLY

... sonra o kadınlar
Uzanan Orpheus'u öldürmek üzere aceleyle geri döndüler
Ellerini açmış yalvarıyor ve onun sesi
İlk kez hiçkimseye yönelmiyordu. Onu yere yıktılar,
Ve o taşların dinlediği dudaklarla,
Vahşi hayvanların kalplerine cevap veren
Onun ruhu rüzgârda ve havada kendi yolunu buldu
... Şairin kolu bacağı dağılmış haldeydi
Zalimce ya da delilikle fırlatılıp atıldıkları yerde,
Fakat Meriç Nehri kafasını ve lirini yakalar
Ve onlar hafifçe akan nehirde aşağı doğru giderken
Lir kederli sesler çıkardı ve dil, kederli bir harmoni içerisinde
Kendi kendine söylendi.

Ovid, Dönüşümler

İnsan evrimindeki belirleyici an daimîdir.
Çünkü, daha önceki her şeyin değersiz olduğunu
beyan eden devrimci ruh hareketleri doğrudur,
henüz hiçbir şey olmadığı için.

Kafka, Taşrada Düğün Hazırlıkları

İÇİNDEKİLER

Çevirmen Sunuşu /	11
İkinci Baskıya Önsöz /	13
Başlarken /	19
Önsöz /	21
GİRİŞ: Yaysız Lir /	23

I. BÖLÜM

Sade: Bilincin Hapishanesi /	47
------------------------------	----

II. BÖLÜM

Ara Bölüm: 'Patafizikten Sürrealizme /	73
--	----

III. BÖLÜM

Hemingway: Boşluğa Karşı Cesaret /	109
------------------------------------	-----

IV. BÖLÜM

Kafka: Belirsizliğin Hükümranlığı /	143
-------------------------------------	-----

V. BÖLÜM

Başlangıç: Varoluşçuluktan Aliteratür'e /	175
---	-----

VI. BÖLÜM

Genet: Ölüm Ayinleri /	217
------------------------	-----

VII. BÖLÜM

Beckett: İmgelemin Sonu /	253
---------------------------	-----

SONUÇ: Yok Olan Biçim /	295
-------------------------	-----

SONSÖZ 1982: Bir Postmodern Kavramına Doğru /	309
---	-----

NOTLAR /	323
----------	-----

DİZİN /	363
---------	-----

ÇEVİRMEN SUNUŞU

Bu kitap, moderniteye karşı radikal bir hamle, bir çeşit başkaldırıdır. Modern dönemin tahakkümü yıkılmış, Orpheus parçalanarak bedensizleşmiş, lirin yayları kopmuş ve yeni bir edebî anlayışa yaklaşmıştır. Hassan, elinizde tuttuğunuz kitapta bu yaklaşımı, “sessizlik edebiyatı” olarak nitelendirir. Sade, Hemingway, Kafka, Genet ve Beckett okumaları üzerinden inşa edilen bu anlayış, biçimsel sapmaların edebiyatı getirdiği nokta üzerine odaklanır. Anlatım biçimlerinin farklılaşması ve içeriğin genişletilmesi bağlamında ortaya çıkan “aykırı” durum, Orpheus’un parçalanışı ile özdeşleştirilir.

Bu parçalanma durumunun yarattığı kaos, karşı-edebiyatın, aliteratürün var olmasına ve biçimsel çoksesliliğin bir çeşit sessizlik haline dönüşmesine neden olur. Orpheus’un ilham veren lirin sesi duyulmaz olur, bedeni parçalanır ve dünya geri dönülemez bir sessizliğin hükmü altına girer. Böylesi bir durumda karşımıza çıkan metin de elbette kendi söylem evreninden okura seslenir.

Her çevirinin bir yönüyle yeni bir eser yaratma girişimi olduğu düşünülürse çeviri sürecinde yaşananların hikâyesi de okur açısından dikkat çekicidir. Kendi adıma, çeviri sürecinde özellikle Hassan’ın edebiyat üzerine kurduğu edebî söylemin anlaşılması noktasında gayret sarf ettiğimi ve bunun beni epey zorladığını itiraf etmeliyim. Hassan’ın biçim ve dil üzerine kendi söylemini geliştirerek ortaya koyduğu iddiaların en sarıh biçimde okurla buluşması için elimden geleni yaptım.

Kimi noktalarda “anlamsızlığın anlamı” gibi kasten yaratılmış bir paradoksun tuzağına düşmemek için detayları sürekli göz önünde tutmaya ve bütünselliği korumaya çalıştım. Umarım, bu titiz tutumum başarılı bir sonuca varmıştır.

Edebiyat teorisine bakış açısı anlamında Hassan’ın ortaya koyduğu yaklaşım biçiminin edebiyatı, kendi dünyasından açılan bir pencereden görme gayretinin anlatımı zenginleş-tiren bir unsur olduğunu belirtmeliyim. Bu süreçte özellikle manevi desteğini her an yanımda hissettiğim aileme, eşime, çeviri süreci boyunca anne karnında yaşamla buluşacağı günü bekleyen kızım Zeynep Turna’ya, mesai arkadaşlarıma, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen hocalarıma ve dostlarıma teşekkür ederim.

Emel Aras 2018

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

İkinci baskılar nadiren de olsa ikinci bir bakışa, daha derin bir kavrayışa ihtiyaç duyarlar. Daha ziyade, kendini yeniden gözden geçirme noktasında yalnızca öz-savunmanın iyi bir örneğini kanıtlarlar. Bu nedenle bu çalışmayı yalnızca postmodernizmin güncel konularına değinen kısa bir Önsöz ve Sonsöz ile çerçevlendirerek kendi zamanını ve ruhunu koruyarak dokunulmamış halde bırakmanın en iyisi olduğunu düşünüyorum. Gerçi bu kavram hiç olmadığı kadar güncel olmasına rağmen, kavramın kendisi daha az vesveseli ve tartışmalı değildir. Bugün Postmodernizm birçok alana değinme eğilimindedir: Edebiyata, müziğe, dansa, görsel sanatlara ve mimariye; felsefeye, tarihyazımına, psikanalize, dilbilimine ve özellikle edebiyat teorisini kapsayan çeşitli insani bilimlere; kitle iletişimine ve siberetik teknolojisine; hatta bazen insani bilimlerle “yeni müttefiklikler kuran” fen bilimlerine; ve esasen, onların çoğul yaşam biçimleriyle, kültürel Sargasso Denizleri’yle bir bütün olarak Batı toplumlarıyla.¹ Öyleyse, postmodernizmin tüm dağılımlarıyla bu kitapta keşfettiğim sessizlik geleneğini ilişkilendirmeyi nasıl bekleyebilirim?²

Sonsözde postmodernizmin bugün yöneldiği bazı istikametleri kısaca tasvir etmeye ve onun kavramsal zorluklarına ve kültürel kapsamına dair bazı önerilerde bulunmaya çalıştım. Burada kendimi *Orpheus’un Parçalanışının* tuhaf temasının yarattığı derin krizi bir nebze olsun aydınlatmak amacıyla

sınırlandırdım. Virginia Woolf, 1932'de bu krizin iç yapısını anlayarak şunları yazmıştır: “Konuşmaktansa sessizliğe olan bu ilgisi ile Sterne, modernlerin öncüsüdür”³. Sterne aslında, oyun odaklı yer değiştirmeleri ile Sade’ın daha karanlık sınırının habercisi olarak ortaya koyduğu gibi bu krize işaret eder. Fakat bu etki, olumsuzlama uğraşından bıktı mı ya da romantik ironide, modernist parodide veya postmodernist yok edişte edebiyatın ilğini kemiren öz eleştirinin tüm güçlerinde artık sona erdi mi?

Norton derslerinde, *Bataklık Çocukları*’nda Octavio Paz, benimkiyle uyumlu bir bakış açısı üzerine ustaca kafa yorar. Olumsuzlama -1972’de bunu söylemiştir- artık yaratıcı değildir; öz-yok oluşa yönelik romantik arzu neredeyse sonuna gelmiş; ama yeni bir şeyler başlamıştır: Orpheus’un parçalanmış kafası yeniden şarkı söyler:

Romantizm türlerin karışımına neden oldu. Sembolizm ve avangard nesir ve şiirin iç içe geçişini tamamladı. Rimbaud’nun nesir şiirinden Joyce’un sözlü epiğine kadar sonuçlar fevkalâde canavarlardı. Türlerin iç içe geçişi ve nihai yok oluşu sanat nesnesinin eleştirilmesiyle sonuçlandı. Tüm sanatlarda-resim, heykel, şiir, roman- külliyat düşüncesinin yarattığı kriz görünür hale geldi, ama bunun en radikal ifadesi Duchamp’ın “hazır-yapım” ifadesi oldu. Alaycı kutsama: Sayılanlar nesnelere değil ama sanatçıların içerikten ayırma tavrı ve bunu eski sanatın kaideleri ile yer değiştirmeleridir. İşaretler, eserin yerini alır.⁴

Paz devam eder:

Sanatın ve şiirin sonu mu? Hayır: “modern çağ”ın sonu ve bununla birlikte “modern sanat ve edebiyat” düşüncesinin sonu. Nesnelere eleştirisi, sanat eserinin sahip olunan bir

şey olarak değil, fakat üzerine düşünülen bir varlık olarak dirilişine yol açar. Eser kendi başına bir son ya da kendi hakkıyla var olan bir şey değildir: Eser bir köprü, bir aracıdır. Öznenin eleştirisi şairin ya da sanatçının mahvına işaret etmez, fakat yalnızca burjuva zihniyetine sahip yazar için böyle bir şey söz konusudur. Romantiklere göre, şairin sesi, *herkesin* sesiydi; bizim için bu *hiç kimsenin* sesidir. “Herkes” ve “hiç kimse” birbiriyle özdeşdir ve her ikisi de yazar ve onun “ben”liğinden aynı derecede uzaktır.

Kısacası biz, yazara hükmeden postmodernist tavırda “metne sızan farklı seslerin birleştiği an” ve “dilin bir şekilde tesadüfen kristalleşmesi”ni harmanlıyoruz.⁵

Paz’a ait olan bu sözler; düşünsel olarak Foucault, Derrida, Barthes’ın benzer kavramlarına işaret eder. Postmodernist tavır post-yapısalcı görüşle de birleşir. Bunun için hakiki bir neden vardır: Baudelaire’den beri Fransız Edebiyatı’nda olduğu gibi son dönem Fransız teorisi de benim burada “Orpheus’un Parçalanışı” olarak nitelendirdiğim bu dil ve kültür krizinin üzerine düşünme noktasında diğerlerinden öteye gitmişlerdir. Son yüzyılda, Amerika’da edebî meseleleri onların bireysel terimleriyle tanımlayan bu teoriler akademik söylemin geniş bir alanına hâkim olmuşlardır. Şüphesiz, bu gibi terimler farklı biçimlerde George Steiner, Susan Sontag, bendeniz tarafından dile getirilen sessizlik kavramı ile bazı ortaklıklar taşımakta ve hatta Harold Rosenberg’in “sanatın tanımsızlığı”nı çağrıştırmaktadır. Fakat bu gibi terimler benim tabiatımla çelişse de eninde sonunda bir ideoloji, bir dilsel takıntı sayılır -hatta bir eserde ben de Julia Kristeva’nın *Şiir Dilinin Devrimi*’ne (1974) öylesine hayranlık duymuştum.⁶

Tüm yakınlıklarına rağmen, yine de, “sessizlik” ve “yapı-söküm” birleşmeye direnirler. Bu nedenle, Fransız teorilerinin terim, aksiyom ve beklentilerini onlardan sonra ortaya çıkan